

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์ เพื่อทบทวนแผนบูรณาการบริหารจัดการน้ำลุ่มน้ำห้วยสาลีก-แม่สาคร เพื่อการเกษตร อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาแหล่งน้ำต้นทุนลุ่มน้ำห้วยสาลีก-แม่สาครและปริมาณการใช้น้ำเพื่อการเกษตร และ 3) เพื่อสร้างแผนบูรณาการบริหารจัดการน้ำลุ่มน้ำห้วยสาลีก-แม่สาคร เพื่อการเกษตร อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำห้วยสาลีก-สาคร ตำบลส้าน (บ้านสาลีก บ้านผาเวียง) และตำบลแม่สาคร (บ้านสาคร บ้านจะเข้ภูหอม) การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ด้วยเครื่องมือกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นผู้ร่วมวิจัย ทั้งในส่วนการให้ข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เพื่อทบทวนการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการและผลสัมฤทธิ์การบริหารจัดการน้ำของชุมชนต่อน้ำเพื่อการเกษตร รวมถึงเพื่อค้นหากระบวนการจัดการน้ำให้เพียงพอต่อภาคการเกษตร และสุดท้ายจึงนำไปสู่การจัดทำแผนบูรณาการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ลุ่มน้ำห้วยสาลีก – สาคร อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสอบถาม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการประชุมระดับลุ่มน้ำ และการสำรวจข้อมูลภาคสนาม การทดลองปฏิบัติการ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์และสภาพปัญหาด้านทรัพยากรน้ำ ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยสาลีก – สาคร ประกอบด้วยปัญหาจากการใช้ทรัพยากรน้ำและปัญหาที่เกิดจากกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งปัญหาจากการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาขาดการมีส่วนร่วม การลดลงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งน้ำต้นทุนของพื้นที่ การขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ยางพารา ขาดแหล่งกักเก็บน้ำในระดับลุ่มน้ำ และปัญหาการบริหารจัดการที่ขาดการบูรณาการร่วมกัน โดยปัจจัยที่นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในครั้งนี้ ได้แก่ (1) ขอดตกลงร่วมกันในพื้นที่ลุ่มน้ำ (2) วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน (3) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำ (4) กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ (5) องค์กรหรือหน่วยงานหลักในการบูรณาการ (6) ระบบการเพาะปลูกพืชที่สัมพันธ์กับปริมาณน้ำต้นทุน (7) แผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ ทั้งนี้ได้ทำการทดลองปฏิบัติการ การพัฒนากลุ่มการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการลุ่มน้ำห้วยสาลีก – สาคร ได้อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการแก้ปัญหา โดยผลของ กระบวนการนำไปสู่การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการและแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้การแก้ปัญหาตรงกับความต้องการที่แท้จริงในพื้นที่ลุ่มน้ำ การสร้างระบบเครือข่ายการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน ซึ่งจะ นำไปสู่การแก้ปัญหาที่ยั่งยืน โดยระบบเครือข่ายนี้จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เห็นผลชัดเจน เป็นรูปธรรม และสามารถแก้ปัญหาชุมชนได้ในทุกมิติ ทั้งในมิติด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจและด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมของชุมชนลุ่มน้ำ โดยจะสามารถเชื่อมโยงความสำเร็จและความยั่งยืน ในระดับบุคคลรวมถึงระดับชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำได้อย่าง

เหนียวแน่นและยั่งยืน นำไปสู่ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยสาเล็ก –
สาครและลุ่มน้ำอื่นๆ ต่อไป

คำสำคัญ : แผนบูรณาการจัดการน้ำ, ลุ่มน้ำห้วยสาเล็ก – สาคร